

Агитатордын БЛОКНОДЫ

1986

ЯНВАРЬ

1 №

БАСТЫРА ОРООНДОРДЫН ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БИРИККИЛЕГЕР!

АГИТАТОРДЫН БЛОКНОДЫ

**КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
пропаганда ла агитация бөлүги**

1986
январь
1 №

Горно-Алтайская областная
библиотека им. М.И. Калининна
пр. Коммунистический-28
Сектор общественно-полити-
ческой литературы

**АЛТАЙДЫН БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫН
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГИ**

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 S. EAST ASIAN AVENUE
CHICAGO, ILL. 60607
U.S.A.

КПСС-ТИҢ XXVII СЪЕЗДИНЕ УТКЫЙ

Политический јүрүмде ле иште сүреен тын көдүрингиде, партиянын XXVII съездине учурлалган бастыра албатынын социалистический мөрөйи элбеген айалгада 1985 жылда 17—18 декабрьда бистин областьтын партийный организациязынын XXXIV конференциязы өтти.

Туулу Алтайдын коммунисттери, ишкүчиле јаткандары, бастыра партия, ончо совет улус чылап ок, КПСС-тин Төс Комитединин октябрь айдагы (1985 j.) Пленумынын јөптөрин, партиянын Программазынын јаңы редакциязынын, КПСС-тин Уставында кубулталардын, ороонды он экинчи бешжылдыкта ла 2000-чы жылга јетире өйдө өскүреринин Төс ууламјыларынын проекттерин шүүжип, јарадып турулар деп, партиянын обкомынын конференцияда эткен отчедында айдылды. Докладты КПСС-тин обкомынын баштапкы качызы Ю. С. Знаменский эткен.

Съезд алдындагы документтерди шүүжер суракла партийный, профсоюзный, комсомольский организацияларда, ишкүчиле јаткандардын коллективтеринде партконференция ачылар күнге јетире 1184 јуун өткөн, олордо 53 мун кижиге турушкан, 7 мунга ажыра кижиге куучын айткан. Проекттерди шүүжери төзөмөлдү, ишкүчиле јаткандардын коллективтери бүдүрип турган практический задачаларга көнү колбулу дүп туру. Совет общественнын јүрүминде партиянын башкараачы учурын бийиктедерине, партияда дисциплинаны, КПСС-тин членинин тоомјызын тыгыдарына ууландыра шүүлте эдилгени отчетный докладта темдектелди.

Проекттерде темдектелген улу јаан пландар Туулу Алтайдын коммунисттерин ле бастыра ишкүчиле јаткандарын јаңы јаан једимдерге оморкодот. КПСС-тин XXVII съездин јозокту уткыырына учурлалган социалистический мөрөйдө областта иштеп турган бастыра улус туружып јат. 31 мун кижиге ишке коммунистический күүн-тапту болоры учун тартыжуда туружат. 11 мун кижиге — коммунистический иштин мергендүчизинин ат-нерезин аданды.

Съездке учурлай мергендү иш баштайла, 112 предприятие ле организация, 393 бригада ла цех, 7800 ажыра озочылдар он биринчи бешжылдыкты өйинен озо бүдүреле, өткөн жылдын декабрь айында он экинчи бешжылдыкты бүдүрип баштады-

лар. Мөрөйдиг баштаачы јеринде социалистический Иштин Геройлары, Ленинниг, Октябрьский революциянын, Иштин Магынын ордендериле кайралдалгандар, партийный съездтердин ле конференциялардын делегаттары, Советтердин депутаттары барып јадылар.

Областьтын партийный организациязы КПСС-тин XXVI съездинин, XXXIV облпартконференциянын јөптөрин бүдүрип, Туулу Алтайдын экономиказын тыгыдып өскүреринде јангы алтам этти. Промышленность өткөн бешјылдыкта планга үзеери 11 млн. салковойдын продукциязын – берди. Строительството онынчы бешјылдыктагызына көрө 94 млн. салковой көп чыгымдалды. Јурт хозјайствонын текши продукциязы јылына орто тооло төрт процентке өзүп келген. Государството эт, сүт, тук, картошко садары көптөгөн.

Туулу Алтайда экономический ле социальный өскүрер сурактар јаантайын КПСС-тин Төс Комитединин, Совет башкарунын, партиянын крайкомынын ла крайисполкомынын ајарузында. Кош-Агаш районды мынан ары там тыгыда өскүрери керегинде партиянын крайкомынын бюросынын ла крайисполкомнын јөби бар; Туулу Алтайда малдын азыралын 1990 јылга јетире көптөдип барары керегинде крайда агропромнын президиумы элбек јөп јаратты. Быјыл крайисполком Горно-Алтайск городты тыгыда өскүрери ле јарандылары керегинде јаан учурлу јөп чыгарды. Ороонды социально-экономический өскүреринин Төс ууламјыларында Катунский ГЭС-ти элбеде тудуп баштаары бичилди.

Областьта турган јаан задачаларды бүдүрери партийный организациялардын ижин там тыгыдарын керексип туру. Шак ла андый амадула областной партийный конференция партиянын обкомынын отчедын шүүжеле, келер өйдө эдетен иштерди темдектеген.

Конференциянын делегаттары «СССР-дин 1986—1990 јылдарда экономический ле социальный өзүмнин төс ууламјыларынын проеги ле областьтын партийный организациязынын задачалары керегинде» КПСС-тин обкомынын бюросынын члени, облисполкомнын председатели М. В. Карамаевтин эткен докладын шүүштилер. Докладчик өткөн бешјылдыкта областьтын экономиказын өскүреринде једимдерди темдектейле, ол ок өйдө једикпес-тутактарды, јастыраларды, уур-күчтерди, јетире тузаланбаган аргалар, эдилбеген иштер керегинде куучындады.

Бисте иштин арбынын бийиктедери, албаты-хозјайствонын кезик бөлүктерин түрген өскүрери јанынан темдектелген

задачаларды бүдүрүп болбодыс. Производствону једимдү ле астамду эдери, ишти јангырта тӱзӱӱри, башкарарын јаранды-рары ујан ӱдӱп туру. Јаңы техниканы ла технологияны туза-ланарында једикпестер кӱп. Кезик продукциянын, ол тоодо албаты тузаланар товарлардын технический кеми ле чын-дыйы эмдиги ӱйдин некелтелерин јеткилдебей туру. Акча-јӱӱжӱ билгир тузаланылбай, капиталный чыгымдар туш-башка чачылып турганы бар. Промышленностьын кезик бӱлӱктери ле кезик предприятиелери иштин арбынын бийик-тедер, продукцияны табыштырар ла кирелте алар, сырьены ла электроэнергияны чеберлеп кымакайлаар јакылтаны бӱ-дӱрбей тургандары конференцияда темдектелди.

Бистин область тогузонынчы јылдарда агропромышленный комплекс болуп оноң ары ӱзӱп барар. Он экинчи бешјылдыкта улустын јадын-јӱрӱмин јарандыраына, албаты-хозяйствонын ончо бӱлӱктерин турумкай ӱскӱрериле колбулу кӱп задача-ларды бӱдӱрерге келижер. Промышленный производство продукцияны эдип чыгарарын иштин арбынын бийиктеткени ажыра кӱптӱдӱр керек.

1990 јылда албаты тузаланар товарларды эдип чыгарары, 1985 јылдагызына кӱрӱ, 13,5 процентке кӱптӱӱр. Электро-самоварлар эдип чыгарары 1990 јылда 93 мунга, 2000-чы јылда јӱс мунга једер. Бӱстӱр лӱ гардинный тюль эдери 11,9 миллион метрге, агаш белетеери 600 мунг кубометрге, тере ӱдӱк кӱктӱӱри 330 мунг эжерге једер.

Культурно-бытовой ло хозяйственного керектӱ товарлар эдерин кӱптӱдӱри темдектелген. Производствонын таштанчы-зын тузаланып эткен товарлар 2,2 катап, ол тоодо јербойын-дагы сырьедон эткени 1,3 катап кӱптӱӱр.

Бӱс согор, гардинный тюль тӱӱр ле ӱдӱк кӱктӱӱр фабри-каларды, темирбетон эдимдердин заводу ла «Веселый» рудникти элбедер ле технический јангырта јепсеер иш ӱткӱн-чӱ. Промышленностьто продукцияны эдип чыгарар чыгымдар-ды 4—5 процентке јабызадары, иштин арбынын 23—25 про-центке бийиктедери темдектелген. Ишти коллективтин под-рядыла тӱзӱӱр јаан тузалу јаңы эп-сӱмеле иштеери элбеде таркаар.

Јаңы бешјылдыкта агропромышленный комплекстин бастыра арга-чыдалын там кӱптӱдӱ ӱскӱрип баратаны тем-дектелген.

Јер ижинин культуразын бийиктедери, севооборотты тургузала, оноң кыйа баспайтаны, ару пардын кыраларын элбедери ле ӱскӱ дӱ агротехнический иштер бӱдӱргени ажы-

ра бир гектарда аштын түжүмин 14—15 центнерге, ару парга үрендегенде 25—30 центнерге жетирери пландалган. Анайда жылына 60 мун тоннага жетире аш жуунадып турар.

Областьта жерлерди жарандырап иштерди оң ары тыгыдары, Тархаты ла Көксууда жер сугарар системалар жазаары пландалган. 2000-чы жылга жетире 90 мун гектар жерде культур-технический иштер өдөр, 200 мун гектар одорлор сугарылар. Жаңы жерлер тузаланып, областьта кыраларды 16 мун гектарга элбедер.

Журт хозяйстводогы иштерде малдын азыралын белетеер сурак аңылу жерде турар. Областын колхозторында ла совхозторында азырал белетеп турган кемин 458 мун тонна азырал единицага жетирер эмезе 1990 жылга 1,4 катап 2000-чы жылга 2—2,5 катап көптөдөри пландалган.

Азырал эдер культуралардын түжүмин бийиктедерге леток болор чындыйын жарандырага ашты, жаңыс жылдык өлөндөрдү, силостойтон культураларды мырчакла эмезе викала колый үрендеер, анайда ок көп жылдар өзөр бобовыйларды ла аш бүдүмдү өлөндөрдү кыралап өскүрер.

Кыраларды минеральный удобрениелерле жарандыраары 15—20 мун тоннага жетире көптөөр. 1985 жылда кыраларга 390 мун тонна өтөк тартып төккөн болзо, 1990 жылда 600 мун тоннага жетирер. 1990 жылга жетире өлөң чабатан 75 мун гектар жердин, 2000-чы жылга жетире 250 мун гектар жердин кыртыжы жарандырылар. Бу иштерди бүдүреле, өлөң чабар жерлерди 30 мун гектарга элбедер, түжүмин бийиктедер.

Ороондо Аш-курсақты көптөдөр программанын некелтелери аайынча хозяйствонын бастыра категорияларында этти —46,3 мун тоннага, сүтти 106,2 мун тоннага, түкти —2320 тоннага, ноокыны —150 тоннага жетирери темдектелген.

Бешжылдыктын туркунына областын агропромышленный комплексине 2482 трактор, 1770 автомобиль, малга азырал эдер культуралардын түжүмин жуунадар 180 комбайн ла журт хозяйствого керектү өскө дө техника берилер.

Капитальный строительства чыгымдар, Кадындагы ГЭС-ти тудар чыгымдарла кожо, 40—45 процентке көптөөр. Бешжылдыкта улус журтаар туралар тудар иш тыгыыр. Текши ич кемиле 540 мун кв. метр туралар тудары пландалды. Ол тоодо 380—400 мун кв. метр туралар журт жерлерде тудулар.

Келер жуук жылдарда школго үренер жажы жеткелек балдардын учреждениелерин тудар иш тыгыыр. Бастыразы 3—3,5 мун бала жүрер яслялар ла садтар тудары пландалган.

1986—1990 жылдарда бастыразы 8,4 мунг балдар үренер школдор тудулар.

Оору улус эмдеер ле оорулардан чеберленер иш элбеер. Горно-Алтайск городто бир сменада 600 кижии өдөр поликлиника, Улаганда 50 орынду больница, балдардын областной больницазына колбой 120 орынду жаңы тура, медицинский училищенин үредү өдөр туразын ла общежитиезин тудары пландалган.

Он экинчи бешжылдыкта 2300 кижии отурар јерлү культуранын тураларын, клубтар ла кинотеатрлар, краеведческий музейдин туразын, музыкальный школдын ла искусствонын училищезинин тураларын тудары темдектелген.

Бешжылдыктын туркунына 9 километр јылусеть, 100 километр суупровод, 90 километр электросеть өткүрилер. Городто —200, Ондойдо 100 кижии конор гостиницалар тудулар. Горно-Алтайскта колхозтор садыжар 120 јерлү рынок бүдер. Бешжылдыктын планында јербойында строительствого керек-ү материалдар эдерине ајару тыгыыр. 1990 жылда кирпич эдери алты катап көптөйлө, 30 миллион кирпич эдип турарына једер, черет эдери — 2,4 катап, сай таш эдери 1,2 катап көптөөр.

Улусты автобустар тартары јаранар. Јурт јерлерде автобустар жүрүжер жаңы јолдор јазалала, колхозторды ла совхозторды райондордын төс јурттарыла колбоштырар. Бешжылдыктын туркунына улусты автобустарла тартарын 14 процентке көптөдөри пландалды. Улустын айлында телефондор көп тургузылар, АТС-терде номерлер 12 мунга көптөөр. Почтанын ла телеграфтын ижи јаранар. Туристтердин тоозы ла улус экскурсияларга жүрери көптөөр.

Улуска эптү јерлерде садунын јаан предприятиелерин тутканыла коштой, эн керектү товарлар садар оок магазиндер, ларектор көптөөр. Госсадунын ла потребкооперациянын магазиндери ажыра садузы 1990 жылда 256 миллион салковойго једер эмезе 1,2 катап көптөөр.

Эл-јон текши курсактанар предприятиелердин (ресторандардын, столовыйлардын, кафелердин ле өскөлөринин де) ижи тыгыыр, олардо аскан аш-курсактын амтаны ла чындыйы јаранар. Госсадунын ла потребкооперациянын улус текши курсактанар предприятиелеринде кайнаткан ла быжырган курсак 16 процентке көптөйлө, 14,6 миллион салковойго једер.

Кажы ла биле алдынан башка квартиралу эмезе бойынын туралу болотон јаан учурлу социальный задгчаны кыйа бас-

пастан бүдүрүп барар. Билени тыгыдарына, өзүп жаткан жиит үйени чике тазыктырып чыдадарына жарамыкту айалга төзөөрине, үй улус балдарын кичееп өскүргениле коштой бойынын специальнозы аайынча иштеерине ле эл-жоннын текши керектеринде эрчимдү туружарына, духовный өзөрине бастыра аргаларла жөмөлтө эдер.

Улустын су-кадыгын тыгыдары жанынан көп иштер өткүрер. Медицинский жеткилдештин кемин бийиктедер, чыгдыйын жарандыраар, улус бастыратекши диспансеризация өдөрүн жеткилдеер. Эненин ле баланын су-кадыгын корыыр иштерди тыгыдар. Табынча су-кадыкты корыыр учреждениелердин, санаторий-профилакторийлердин, амыраар туралардын, туризмнин организацияларынын тоозын көптөдөлө, олордын ижин жарандыраар.

Улустын үредүзи ле культуразы бийиктеп турарын, совет кижиде духовный керексигенин толо жеткилдеер.

Текши үредүлү школдын ижин, профессионально-технический үредүнин системазын, специалисттер белетеерин, жаантайын жарандырып турар. Текши үредүлү ле профессиональный школдын ижин жагырта төзөөри жанынан темдектелген иштерди учына жетире бүдүрер.

Ончо улус иштег чөлө өйин тузалу өткүрер аргаларды жарандыраар. Улус өмөлөжип, бойында сад ла огород өскүрерине жөмөлтө эдер. Физкультураны ла спортты тыгыдар. Сукадыкты тыгыдар амадула олордо канча ла кире көп улус туружарын жеткилдеер. Спорттын организацияларынын материальный аргаларын тыгыдар.

Ар-бүткенди, онын байлык жөөжөзин корыырын ла чеберлеерин жеткилдеер.

Туулу Алтайдын он экинчи бешжылдыкта ла эки мунгынчы жылга жетире өйдө экономический ле социальный өзөтөн пландарды областьтын производительный ийделерин тыгытканы, аргаларын билгир тузаланганы ажыра бүдүрери темдектелди. Ол иштер керегинде областьтын XXXIV партийный конференциязынын жөптөринде айдылды.

Областьта ла крайда өткөн научно-практический конференцияларда эдилген шүүлтелерди аяруга алып, 1986—1990 жылдарда Горно-Алтайск городто «Электробытприбор», кирпич эдер, калаш быжыраар заводторды, «Подгорный» совхоз-заводты, Союзгадагы эткомбинатты кенгидери, технический жагырта жепсеери керектү болор.

Маймадагы, Турачактагы, Кан-Оозындагы саржу ла сыр эдер заводторды технический жагырта жепсеери темдектелген.

Маймада туралар тудар комбинат бүдүп јат. Предприятие бүткежин, јылына текши ич-кеми 82 мунг квадратный метр туралар эдип турар. Сыра кайнадар завод, јылына 200 мунг кубометр сай таш белетеер предприятие, конок туркунына 200 автобусты технический јеткилдеер комплекс бүдер, 120 автомобиль турар јабынтылу гараж јазалар, асфальт ла бетон белетеер завод иштеп баштаар. Турачакта аэродром јазалар, Горно-Алтайскта 10 мунг номерлү АТС тудулар. Горно-Алтайск — Чой — Турачак ортодо связьтын кабельный линиязын өткүрер. Автобустар жүрүжер 87 километр јол јазалар. Горно-Алтайскта улусты јеткилдеер аңылалган предприятиялердин биригүзи тзззлзр. Электролиниялар өткүрилер, зскз јаан иштер бүдер. Кадындагы ГЭС-тинг строительствозы кзндзггер.

Бийсктин ле Горно-Алтайсктын ортодо темир јол өткүрери керектззин технико-экономический јанынан јартаарын 1986 јылда божодор. Анайда ок Туулу Алтайда эчкинин шоокызынан, аңнын мззззинен продукция эдерин, јербойында бар эм злзндзрдзгн жүззн-башка эмдер јазары јанынан шззлтелер белетелер.

Он экинчи бешјылдыкта Туулу Алтайда јерде бар байлык-јззжзни шиндеер геологический иш тынгыры темдектелди.

Пландар јаан, иш кзп. Олорды јензлз бүдзрери областын партиный организациязынан эрчимдз иш өткүрерин керексири јарт. Мында кажы ла коммунист, кажы ла кижипартиянын Программазында тургузылган амадуларды ла задачаларды, КПСС-тинг ичбойындагы ла тышјанындагы политиказынын учурын јакшы ондоп турары, олорло бойынын кзнзг сайынгы жүрзмин ле ижин колбоштырып билери јаан учурлу. Эмди КПСС-тинг Тзс Комитединин апрель ле октябрь айлардагы (1985 ј.) Пленумдарынын кийнинде иште ондолып баштаган јакшы керектерди оног ары кзндзктирип, бастыра хозяйственный иштерди тззззрин ле башкарарын јаңыртары керектз.

Социалистический албаты-јаңнын эп-аргазы болгон албатынын депутаттарынын советтеринин алдында јаан задачалар туруп јат. Јербойындагы Советтер социально-культурный ла хозяйственный иштерде бойынын праволорын толо тузаланар, ишкзчиле јаткандар башкартуда туружарын бастыра аргаларла элбедер учурлу. Бу јаан учурлу иште бойларынын алдында турган задачаларды профсоюзтар ла комсомол база јозокту бүдзрери керектз.

Съезд алдындагы документтерди, оларло колбой бистин область он экинчи бешжылдыкта ла эки мунгынчы жылга јетире социально-экономический өзөтөн пландарды шүүжетен, јартайтан ла үренетен јер — ишкүчиле јаткандардын коллективтери, олардын баштамы үйези болгон участок, ферма, бригада. Шак ла мында агитаторлор ло политинформаторлор иштейтен јер. Бистин ижис, керектерис, тузалангадый јангы аргаларыс, једикпес-тутактарды јоголтор ло јастыраларды түрген јоголтор јолдор, партиянын XXVII съездин пландарды бүдүреринде бийик једимдерле јозокту уткыыры керегинде јаан куучын шак ла мында өдөр учурлу, эмди бу кыйа баспай бүдүретен практический ле политический задача.

Тургузылган пландар јаан да, оморкодулу да, оларды бүдүрерге эрчимдү ле арбынду иш керек. Эмди кажы ла совет кижинин, кажы ла коллективтин, кажы ла парторганизациянын ижи једимдү ле чокым болоры анчада ла керектү.

Партийный, профсоюзный, комсомольский организациялар, советский ле хозяйственный органдар бастыра ийде-күчин, бастыра арга-чыдалын бистин алдыста турган задачаларды бүдүрерине ууландырар учурлу.

БИСТИНГ ЈУРҮМИСТИНГ УУЛАМЈЫЗЫ

КПСС-тинг Төс Комитедининг апрельдеги (1985 ј.) Пленумы, оног научно-технический ичкери өзүмнинг сурактары аайынча өткөн јуун эмди боло берген айалга аайынча түп-шүүлтелер эделе, орооннын социально-экономический өзүм-ин түргендедип, совет обществонын чыгдыйын јарандыра-иштер өткүрерин темдектеди.

Андый ок шүүлтеле КПСС-тинг Төс Комитедининг октябрь айдагы Пленумы өтти, андый амадула бистинг партия өзүмди түргендедер шүүлте Пленумда шүүшкен үч документ-те, элден озо КПСС-тинг Программанын јангы редакциязы-нын проегинде айдылган.

Программага јангы редакция ненинг учун керектү болды? Ненинг учун дезе, КПСС-тинг XXII съездинде партиянын үчинчи Программанын јарадып јөптөгөн кийнинде јирме беш јылга шыдар ой өткөн. Бу ойдин туркунына орооннын ичин-де јаан социальный ла экономический кубулталар болды, телекейде айалга өскөлөнгөн. Онын учун кезик керектерди катап шүүп көрөрин јүрүм бойы некеди. Андый да болзо, Коммунистический партиянын төс учурлу теоретический ле политический ээжилерди онын Программанын јангы редак-циясында кубулта јок артты деп, КПСС-тинг Төс Комитеди-нинг Генеральный качызы нөкөр М. С. Горбачев Пленумдагы докладында айткан.

КПСС-тинг Программанын јангы редакциязынын прое-гинде исторический јанынан алза, јангы не бар?

Јангы немелер анда ас эмес. «Капитализмнен социализмге ле коммунизмге көчөри — эмдиги ойдө бүдүретен төс иш» деген баштапкы бөлүгин алалы. Мында болуп турган керек-терди тереңжиде шиндейле, јүрүмде бүткен социализм керегинде јаан учурлу түп шүүлте эдилген. СССР-дин, өскө дө социалистический госуларстволордын ченемели аайынча социализм тыгыда өзүп келген бастыра јолды тереңжиде шүүп көрөлө, социалистический обществонын төс ээжилерин чокумдап јартаган.

Социализмнинг телекейлик системазы керегинде партиянын азыйда жөптөлгөн Программазына көрө, чоным түп шүүлте эдилген, ороон социализмнинг телекейлик системазына кирип турганын жартайтан социально-классовый темдектер көргүзилген. Ол ажыра социализм телекейлик система болуп баратан текши ээжилер айдылган. Социалистический наҗылык — социалистический интернационализмге, классовый бирлик күүн-санаалу ла наҗылык болгонына, бой-бойына тузалу өмөлөшкөнине төзөлөнгөн жаңы телекейлик колбулар деп, КПСС-тин Программазынын жаңы редакциязынын проегинде бичилген.

Жаңы документте капитализмнинг текши кызалангынын эмдиги өйин теренжиде шиндеген. Бүгүнгү күнде империалистический госуларстволордын ортодо жарашпастар курчыганына ла ол ок өйдө омор социализмге удурлашкан экономический, политический ле идеологический тартыжузын жөптөжип өткүрерге тургандары темдектелген. Азыйдагы редакцияда «Американын империализми — телекейлик жандарм боло берди» деп айдылган. Жаңы редакцияда «Телекейлик реакциянын шибеези — Американын империализми» деп айдылды. Же эн жаан учурлузы не десе, качан бис телекейде айалга уурлап, катулана берди деп айдып турарыста, жуу башталар жеткер тынганы учун кем бурулузын көргүскенинде. Ол улусты кырып өлтүретен жуу-жепселдерди көптөдөөчилердин ле империалист башкарулардын союзы.

КПСС-тин Программазынын жаңы редакциязында телекейлик ишмекчи класстын, телекейлик коммунистический кыймыгунын, социалистический эмес ороондордо көп улустурушкан демократический биригүлердин, җайымдаган ороондордын бойлорынын камаан жок болгонын тынгыдары, социальный ичкери өзөри учун тартыжузынын өскөлөнө берген телекейлик айалга аайынча учуры көргүзилген.

Азыйдагы редакцияда айдылганы аайынча капитализмнен социализмге көчүп баратан өй деп жарталган. Же жаңы редакциянын проегинде бу өй — телекейлик эки социально-политический система исторический маргышкан өй деп айдылган. Исторический маргышкан! Эмдиги өй — социалистический ле национально-җайымданар революциялардын, колониализм жемирилип җайрадылганынын, обществонын өзүмин ичкери көндүктиреечи төс ийделер — телекейлик социализм, ишмекчи ле коммунистический кыймыгу, җайымданган ороондордын албатылары, көп улустурушкан демократический биригүлер империализмге, онын каршулу ла базынчык политиказына

удурлаштыра, демократия ла социальный ичкери өзүм учун тартыжып турган ой деп айдылды.

Программанын жаңы редакциязынын проегинин «Социализмди жарандылары ла табынча коммунизмге көчүп барары жанынан КПСС-тин задачалары» деп адалган экинчи бөлүгинде бистин обществонын социально-экономический, политический өзүминин сурактарын научный жанынан жаңырта жартаган.

Бу бөлүктө жаңы не бар? Не дезе, мында орооннын социально-экономический өзүмин түргендедер стратегия жарталган, бистин общество Лениннин айдыжыла «бүткүл социализм» болуп тыгып өзөтөн задачалар темдектелген. Бу — орооннын экономический, социальный, политический ле духовный жүрүмдө жаан једимдерге једип алатан стратегия. Сибирьде јуртаган биске бу документте партиянын экономический стратегиязынын бир бөлүгү Сибирьдин ле Ыраак Күнчыгыштын производительный ийделерин түрген өскүрери деп айтканы жаан учурлу.

Проекте социальный задачалар, совет обществонын политический системазын жарандылары керегинде көп айдылган. Партия мынан ары общественный ла социальный ичкери өзүмге бистин обществонын политический системазын, социалистический демократияны жарандылары, социалистический бойы башкарынарын жүрүмдө канча ла кире толо бүдүрери, производственный коллективтер ле организациялар бистин жүрүмистин государственный ла общественный сурактарын бүдүреринде эрчимдү туружарын јеткилдеери анчада ла жаан учурлу аргалар деп партия шүөп турганы жаңы редакцияда темдектелди. Мында чүмеркешле, кичеенбейтениле, бойына мензинетениле тартыжатанына аңылу ајару эдилген. Андый јарабас кылыктар эткени учун кату каруузына тургузары айдылган.

КПСС-тин Программанын жаңы редакциязынын проегинде идейно-таскамал иш, албатынын үредүзи, наука, культурный строительство, литература ла искусство жанынан төс задачалар тургузылган. Чокымдаза, идеологический иште төс учурлузы — ишкүчиле јаткандарды идейный бийик кеминде, коммунизмге бастыра бойын берилген эдип тазыктыратаны деп партия шүөп туру. Идеологический иш идейно-теоретический терен, чокым керектерле колбулу, ичбойындагы ла телекейлик жүрүмдө болуп турган керектерди ајаруга алып турар, ишкүчиле јаткандардын јилбилерине јарап ту-

рар учурлу. Бу некелтени жүрүм бойы тургузат, чокымдайт, идеологический ишти бистин жүрүмистин амадуларыла колбоштырат деп, КПСС-тин Төс Комитединин Пленумындагы куучынында нөкөр М. С. Горбачев айткан.

Учинчи бөлүк — телекейлик жүрүмде, амыр-энчү ле социальный ичкери өзүм учун тартыжуда КПСС-тин задачалары — ленинский партия телекейлик керектерде эдетен ижинин жаан учурлу амадуларына ла ууламжыларына учурлалды.

Бистин партия социалистический ороондорло өмөлөжөринде экономикада социалистический колбуларды, бой-бойына болужарын жарандырала, социалистический нажылыкты империализмнин каршулу кылыктарынан, олордын экономикада кызаландарынын ла капитализмнин өскө дө түбектеринин салтарынан аргадап аларына жаан ајару этти. Сурак азыйдагы редакцияга көрө, теренжиде тургузылды. Социалистический ороондорло колбулардын төс ээжилери керегинде айдылды.

Жайымданган ороондорло СССР-дин колбулары керегинде проектте «социальный ичкери өзүмнин ле национальный жайымданар ийделердин союзы — кижиликтин келер өйдөги жакшы жүрүмин жеткилдейтен арга» деп аңылу темдектелди.

Программанын жаңы редакциясында капиталистический ороондорло СССР-дин колбулары, быжу бек амыр-энчү, жуу-јепселдерди астадып јоголторы учун тартыжу керегинде көп айдылган. Амыр-энчү коштой туратан ээжилер чокым, научный јанынан теренжиде айдылды. Совет Союзтын ла Бириктирген Штаттардын ортодо колбуларды орныктырарына аңылу ајару эдилген.

Телекейде айалга катуланган ла совет-американ колбулар коомойтыган эмдиги айалгада КПСС-тин Программанын жаңы редакциясынын проегинде эки улу государствонин ортодо колбуларды келер узак өйлөргө жарандыратаны керегинде айдылганы жаан учурлу. Эки орооннын ортодо колбулар кандый болгонынан телекейде айалга камаанду деп, КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы М. С. Горбачев США-нын президентиле тушташкан кийнинде Женевада өткөн пресс-конференцияда айткан. Эки орооннын политиказы совет ле американ калыкты өштөштирерине эмес, бойбойын жакшы ондоштырарына ууланар учурлу. СССР ле США көп-көп керектерде бой-бойына тузалу өмөлөжөрин баштап алгадый аргалар бар деп, нөкөр М. С. Горбачев айтты.

Программанын жаңы редакциясынын проегинде СССР-дин

Күнбадыш Европанын ороондорыла колбуларга јаан ајару эдилген. Мында азыйдагы редакцияга көрө кубулталар көп болды. Онызы јарт, ненин учун дезе партиянын XXII съезди јарадып јөптөгөн Програмада 50-чи ле 60-чы жылдарда боло берген айалга ајаруга алылган. 70-чи жылдарда Европада айалганы јымжадары јанынан јаан иш өткөн, јаан учурлу телекейлик документтерге, ол тоодо Хельсинкиде өткөн Текшиевропейский јууннын заключительный актка кол салылган. Европада быжу бек амыр-энчүни јеткилдеп турган төзөлгө — јуунын кийинде континентте тургузылган границаларды бузарына кемге де бербези учун эрчимдү тартыжу өдүп турганы.

КПСС-тин Програмазынын јангы редакциязынын проегинде јуу-јепселдерди астадары јанынан узак өйгө тургузылган бистин политика ла стратегический паритетти (јуулажар стратегический ийде-чыдалды) бузарга Совет Союз качан да бербес деп айдылганы анчада ла јаан учурлу. Программанын азыйгы редакциязында анайда айдылбаган, айдар арга да ол өйдө јок болгон. Ненин учун дезе, стратегический ийде-чыдал 60-чы жылдардын учында ла 70-чи жылдар башталып турарда тендешкен.

Программанын јангы редакциязынын проегинде баштапкы бөлүкте мынайда айдылды: «СССР-дин ле США-нын, Варшавадагы Договордын ла НАТО-нын ортодо јуучыл-стратегический ийде-чыдал тенг боло бергени социализмнин исторический једими болуп јат». Јуулажар ийделердин кеми анайда тенг болуп артканы амыр-энчүни корулайтан, јеткер јок болорын јеткилдейтен быжу арга болуп јат. Ол ок өйдө СССР ле онын најылары јуулажар ийделе кемди де акалаарга амадабай јадылар, телекейде јуучыл-стратегический ийделер тенгеже бергени бузарга бербес деп бичилди. Оныла коштой СССР ле социализмнин өскө дө ороондоры јуулажар ийделердин кеми јаантайын јабызап турзын деп кичеенгилейт.

Проектте эмдиги өйдөги телекейлик коммунистический ле ишмекчи кыймыгунын тартыжузы ла задачалары элбеде көргүзилген. Азыйдагызына көрө, јангы редакцияда карындаштык партиялар социализмге баратан јолдорды алдынан бойлоры талдап алар, олар бойлорынын ижинде стратегияны ла тактиканы бойлоры темдектеп тургузар учурлу, анайда ок телекейлик коммунистический кыймыгуда кандый бир сурактарда шүүлтелер јарашпай баргажын, оны амыр-энчү куучындажып јөптөжөр аргалу деп бистин партия шүүп турганы чоком айдылган. Је оныла коштой телекейде текши өш-

түгө удурлаштыра тартыжуны жөптөжип өткүрерге карындаштык партияларла колбуларда кандый ээжилерле башкарынатаны јарт көргүзилген. Андый бирликтин төзөлгөзи — КПСС ле өскө дө карындаштык партиялар пролетарский интернационализмнин ээжилериле башкарынып тургандары деп, проектте айдылган.

Бу бөлүкте јаан учурлу јаңы неме — Лениннин партиязы социалистический ле социал-демократический партиялар јанынан кандый политикалу болгоны айдылган. Азыйгы редакцияда КПСС телекейде јеткер јок болорын јеткилдеринде олорло өмөлөжөргө белен деп айдылган. Је монополияларга, империалистический реакцияга удурлашкан тартыжуда олор јаан учурлу болотоны керегинде айдылбаган. Программанын азыйгы редакциязында олорды јаңыс ла социал-реформизм ле оппортунизм учун тын критикалаган болгон. Эмди Программанын јаңы редакциязынын проегинде амыр-энчү учун тартыжуда бирлик быжу болорын јеткилдеерге болуп, андый критика эдилбеген. Ого үзеери коммунисттер социалистический, социал-демократический ле лейбористский партиялар бирлик тартыжатан аргалар темдектелген. Ол јанынан сурак баштапкы катап КПСС-тин XXVI съездинде тургузылган. Эмди Программанын јаңы редакциязынын проегинде чокумдалып бичилди.

«Партия — совет общественонин башкараачы ийдези» деп адалган калганчы төртинчи бөлүкте КПСС-тин башкараачы учуры ончо јанынан теренжиде көргүзилди, эмдиги өйдө партиянын башкараачы учуры ненин учун бийиктеп туратаны јарталды. Бу бөлүкте башкараачы ишчилерге эмдиги өйдө кандый некелтелер эдилип турганы, бир де партийный организация, онын бир де ишчизи шинжүнин тууразында артпас учурлу деп айдылган.

Өрө айдылганынын учунда мындый түп-шүүлте эдерге јараар: КПСС-тин Программазынын јаңы редакциязынын проегин — Лениннин партиязынын теоретический ле политический төс документи, марксизм-ленинизмнин үредүзинин байлык-јөөжөзи, ончо үйе коммунисттердин, совет улустын исторический ченемелин научный бириктире алганы. Экинчи јанынан алза, ол социализмди бастыра јанынан план аайынча јарандыратан, научно-технический ичкери өзүмди түргендеткени ажыра коммунизмге баратан программа.

КПСС-тин Программазынын јаңы редакциязынын проегин — амыр-энчү учун тартыжунын программазы болуп јат.

Н. МОДОРОВ

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИНГ ТЕОРИЯЗЫН УРЕНЕТЕН ТӨС ЭП-СҮМЕ

«Партиянын XXVI съездининг жөптөри аайынча партийный үредүни мынан ары жарандылары керегинде» КПСС-тин Төс Комитедининг жөбинде партийный үредүнинг идеяный ла научный кемин бийиктедери, чыгдыйын жарандылары, өдүмдү ле једимдү коммунизмди төзөп бүдүрип турган практический ишле колбулу эдип алары, коммунисттер бойлоры киченип үренерин тыгыдары, үредү јаан једимдү болорын јеткилдегедий жагы эп-сүме тузаланары керегинде айдылган. КПСС-тин Төс Комитедининг июнь айдагы (1983 j.) Пленумы коммунисттер бойлоры политический билгирин бийиктедер эп-арганы элбеде тузаланары керектү деп темдектеген.

Партийный үредүнинг эн жаан учурлу задачазы — үренип турган улусты марксизмнинг көрүм-шүүлтезиле јепсеери. Качан үренип турган кижии марксизм-ленинизмнинг үредүзининг төс шүүлтелерин үренип, билип алала, оны бойынын жүрүминде, ижинде тузаланза, ол учун тартыжарга белен болзо, задача бүтти деп айдарга јараар. Ол тушта класстын ла партиянын көрүм-шүүлтези болгон марксизм-ленинизм кижининг көрүм-шүүлтези боло берер.

Марксизм-ленинизмди билип алганы — белен шүүлтелерди үренип алатаны эмес. В. И. Ленин «Государство керегинде» лекцияда Свердловтын адыла адалган университетте үренип турган улуска бойы үренери керегинде шүүлтени јартап, качан кижии коммунизмди төзөп бүдүрер теориянын ла практиканын сурактарын бойы ондоорына үренип алза, ол тушта андый кижини билгири тын ла быжу, коммунизмнинг амадулары учун качан да, кемле де болзо, тартыжарга белен деп айдарга јараар деген.

Алдынан бойы үренерге темигер керек. Книгеле иштеерине, анда не керегинде айдылганын кычырып билип аларга, кыскарта конспектеерине табынча темигип јат.

Партийный үредүнинг системазында үренетен эп-арга — марксизм-ленинизмнинг классиктерининг произведениелерин, партиянын документтерин алдынан бойы кычырып үренетени, билгенин кыскарта бичип алатаны.

Партийный үредүний эмдиги системазы эрчимдү иштеерин керексип јат. Онызы јокко марксизм-ленинизмди үренип билип аларга күч. К. Маркстың, Ф. Энгельстин, В. И. Ленинниң бичигенин, өскө дө атту-чуулу марксист-революционерлердин произведениелерин билетени — революция јенери учун марксизм-ленинизм тартышкан историяны, марксизмниң үредүзи, телекейди революционный јангыртатан наука өзүп ле тыгып келген јолды јакшы билип алатаны болуп јат. Бүгүңги кычыраачы марксизм-ленинизмниң классиктеринин иштерин кычырарда улу шүүлтечилердин иштеген эп-сүмезиле таныжып, эмдиги өйдөги јаан учурлу сурактарды марксизм-ленинизмниң үредүзи аайынча јартаарына темилип јат. Маркстың, Энгельстин, Ленинниң иштеринде марксизмниң үредүзи јарталган, ол иштерди кычырганы — марксизмди үренип билип алатаны болуп јат.

Кажы ла произведениеле таныжар алдында оны кандый амадула кычырарга турганын билип алары керектү. Амаду көп керектерден камаанду.

Баштапкызында, ол произведениени кандый чоком дисциплинала (КПСС-тин историязы, философия, өскө дө) үрензин деп јакыган; экинчизинде, кандый тема аайынча кычыратан; үчинчизинде, эмдиги өйлө кандый колбуларлу. Үренип турган кижинин задачазы — кандый суракты (экономический, исторический эмезе философский) үренип билип аларга турганын јартайла, ол керегинде произведениеде не деп айтканын табатаны.

Кычырарга турган произведениениң учурын ајаруга ала-ла, ол аайынча кычырар ла конспектеер. Бир учуралда ол јаан теоретический иш (К. Марксын «Капитал», В. И. Ленинниң «Материализм ле эмпириокритицизм» эмезе «Нени эдер?») экинчи учуралда — партийный съездте эмезе конференцияда эткен доклад, элбек албаты-калыктын алдында айткан куучын; үчинчизинде, — кыска теоретический статья эмезе письмо; төртинчизинде, — партиянын съездинин, конференциянын, Төс Комитединиң Пленумынын јөби болор.

В. И. Ленинниң, коммунистический кыймыгунын өскө дө башчыларынын докладтарын ла куучындарын кычырары нениң учун јаан учурлу дезе, баштапкызында, олардо исторический айалганын аңылу башказы јарталган учун кычыраачы ол өйдө не болгонын билип алала, партиянын политиказын чике ондоп јат. Экинчизинде, докладтарда ла куучындарда јаан учурлу теоретический түп шүүлтелер бар болот. Ол јанынан анчада ла партиянын съездтеринде Төс Комитеттин

отчетту докладтары јаан учурлу. Олорды үренерде бу эки немеге (исторический айалгага ла теоретический түп шүүл-телерге) ајару эдери керектү.

Анайдарда, политический литератураны кычырып, шин-деп шүүп, кажы ла дисциплинала (наука) кандый ла чоным тема аайынча нени ондогонын билип алары марксизм-лени-низмнин классиктеринин произведениелериле алдынан бойы иштегенде анчада ла јаан учурлу болуп јат.

Марксизм-ленинизмнин произведениелериле иштеп баш-таар алдында учебниктеги андый бажалыкла, темала, сурак-тарла таныжар керек. Ол тушта кычырганын ондоорго јенил. Онын да кийнинде кычырганын учына јетире ондобозо, чөкө-бөс керек. «Кычырган произведениени ол тарый ондобозоор, ого кемзинбегер... Баштап кычырарда јарт эмес јер, экинчи кычырарда јарт боло берер» — деп, В. И. Ленин айдып тура-тан. Онын учун ончозы јарт эмес болзо, кезик јерлерди катап көрөр керек болзо, база катап кычырып ийер керек, ол туш-та тос шүүлтелер јарталар.

Үренип турган улус кычырганын ундыязын деп санана-таны јастыра. Сүреен тын сагышту да улус кычырып алга-нын кыскарта конспектеп бичип јадылар. Олор керек дезе, бойлорынын библиотекаларында бар книгелерди конспекте-гилейт.

К. Маркс «Капиталды» бичиирде сүреен көп материалдар-ла таныжала, 1500-ке шыдар книгеде не керегинде айдылга-нын кыскарта конспектеп алган. «Капиталдын баштапкы то-мынын баштапкы эки бажалыгын бичиирге танышкан лите-ратурадан 200 печатный лист эмезе 3 мун страница конспект бичиген.

В. И. Ленин аграрный сурак аайынча 85 печатный лист эмезе бир мун үч јүс страница конспекттү болгон. В. И. Ле-ниннин «Империализм аайынча тетрадьтары» (Толо јуунты-зынын 28-чи томы), 148 книгени (ол тоодо 106 немецкий, 23 французский, 17 английский) ле 49 журналда јарлалган 232 статьяны (201 немецкий, 13 — французский, 13 — англий-ский тилле) конспектеген.

«Империализм капитализмнин эн бийик өзүми болгоны» деп произведениени бичиирде Владимир Ильич 700 страница конспект тузаланган эмезе бичиген книгезинен сегис катап көп. В. И. Ленин книгеле теренжиде иштегенин онын «Фило-софия аайынча тетрадьтары», К. Маркстын ла Ф. Энгельстин «Коммунистический партиянын манифестин» конспектегени керелейт.

В. И. Ленин книгеде бичилгенин сүреен чике конспекте-
ерге кичеенетен. Качан да бодоштыра, келиштире айтпай,
автордын айтканыла конспектке бичип туратан. «Ол сүреен
көп материалдар көрөтөн (сүреен түрген кычырала, анайда
ок жылгыр бичип туратан), је ундыбайын деген немени тетра-
дына бичип алатан. Онын тетрадьтарында кычырган кни-
гелерден алып бичигени сүреен көп арткан...» деп, Н. К. Круп-
ская эске алынган.

Кычырала, не керегинде айдылганын канайда ондоп
турганын кыскарта, бойынын сөстөриле бичип алганы кон-
спектегени болуп јат. Је кычырала, кезик шүүлтелерди бойы-
нын тетрадына көчүрип бичип алганынан јаан туза болбос.

1. Кычырган книгада не керегинде, не деп айдылганын
бойы ондогон болзо, конспектеп баштаарга јараар.

Конспектти мынайда тузаланарга јараар.

2. Эң јаан учурлу јерлерди бойынын сөстөриле кыскарта
бичип алар, түп-шүүлтелерди бүткүлинче алып бичиирге
јараар. Цитатаны (бүткүл шүүлте) автор айтканынан
кыйышпай, кавычкалап бичиир керек.

3. Конспектти нургулай бир түңгей эдип бичиирге јарабас.
Јаан учурлу түп-шүүлтелерди јаан букваларла бичип, алды-
ла кандый бир чийү эдип турары јакшы. Бир шүүлте божо-
гон болзо, оноң арыгызын канайып та аңылап, темдектеп
бичиир. Анайда эткени бичигенин түрген эске алынарга бо-
лужар.

4. Конспектти аңылу тетрадька бичиир. Страницаның сол
јанында үч өлү кире ак јерде бажалыктын ады, параграф,
сурактар бичилер учурлу. Мында ок ол сурак аайынча бойы-
нын шүүлтезин бичиирге јараар.

5. Конспекте автор, книгениң ады, томы, кепке базып
чыгарган жыл көргүзүлип јат.

Г. ЧЕРНЫШЕВА, марксизм-ленинизмнің универси-
тединің директоры

КИЖИНИНГ ПРАВОЛОРЫ УЧУН

Бириккен Нациялардын организациязынын јөби аайынча декабрь айда бастыра телекей кижининг Праволорынын күнин өткүрди. Кижининг политический јайымдарын ла праволорын јеткилдеери керегинде сурак бүгүнгү күнде телекейдинг жүрүминде анчада ла јаан учурлу боло берген.

Совет Союзта кижининг Праволорынын күни албатынын јан-башкарузы өнжип јаранган, социалистический демократия ончо јанынан элбеп теренжийле, ишкүчиле јаткандарга политический ле социально-экономический јаан праволор јеткилделген айалгада темдектелди.

Улу Октябрь јайым кижининг алдына орооннын политический, экономический ле общественный жүрүминде эрчимдү турушкадый телкем јолдор ачкан. Оны совет улус партиянын ла госуларствонын јаан учурлу јөптөрининг ле закондорынын проекттерин текши шүүжип тургандары керелейт.

Темдектезе, 1977 јылда јайгыда СССР-динг Конституциязынын проегин бастыра албаты шүүжерине јарлаарда, анда јүс төртөн миллионнон ажыра кижү турушкан, ол тоо ороондо јажы јеткен улустын сегизен проценти болуп јат. Төс законнын башка-башка статьяларына кожулталар ла түзедүлер эдери керегинде төрт јүс мунга шыдар шүүлте эдилген. Ол шүүлтелер аайынча Конституциянын проегининг 118 статьязына түзедүлер эдилген, үзеери бир статья кожулган.

Бүгүн бастыра совет улус партиянын XXVII съездинде шүүжип јөптөйтөн документтерди — Совет Союзтын Коммунистический партиязынын Программазынын јангы редакциязынын, КПСС-тинг Уставында кубулталарын, СССР-ди 1986—1990 јылдарда ла 2000-чы јылга јетире өйдө социальный ла экономический өскүрерининг Төс ууламјыларынын проекттерин шүүжип турулар. Одүп турган јуундарда, газеттерде, радио ло телеберилтелерде јарлалып турган материалдарда ишкүчиле јаткандар эткен шүүлтелер совет улус орооннын социально-экономический өзүмин түргендедерге кичеенгенин керелейт.

«Совет общественонинг политический системазын јарандыра-ры јанынан эмдиги өйдө турган јаан учурлу задача — совет

демократияны там элбедери ле теренжидери, ишкүчиле јаткандар, олордын коллективтери, биригүлери ле обществолоры госуларствонун ла эл-јоннын текши керектерин башкарарында күнүн сайын эрчимдү туружарын јеткилдеери болуп јат» деп, КПСС-тин Програмазынын редакциязынын проегинде айдылган.

Албаты-калык ороонды башкарарында јаан учурлу закондордын проекттерин шүүшкенине үзеери, көп иштер бүдүргени ажыра эрчимдү туружып јат. Партийный, профсоюзный ла комсомольский јуундарда, колхозтордын ла совхозтордын, предприятиялердин, организациялардын ла учреждениялердин текши јуундарында миллиондор тоолу совет улус туружып, производствоны ла јадын-јүрүмди јарандырап сурактарды шүүжип, јөп чыгарып јадылар.

Албатынын депутаттарынын Советтери јангыс ла госуларстводо јаннын органдары эмес, је анайда ок эл-јоннын элбек калыгына јөмөгөн общественный организациялар болуп јадылар. Андый общественный организациялар јангы закондор, јөптөр чыгарар праволорлу ла аргаларлу.

Бистинг ороондо јурт советтег ала СССР-дин Верховный Советине јетире ончо советтерге эки јарым миллион совет улус депутатка тудулала, албаты-калыктын адынан, онын јакарузыла госуларствонун керектерин башкарарында туружып јадылар. Ороондо ишти ле јүрүмди башкарарында профсоюзтар, комсомол, ишкүчиле јаткандардын өскө дө биригүлери ле обществолоры јаан учурлу керектер эткилейт. Совет общественонун ла госуларствонун башчызында — коммунисттердин партиясында бүгүн он сегис миллионго шыдар кижии. Јүс јирме беш миллион ишмекчилер ле служащийлер профсоюзтарга биригеле, бойлорынын организациялары ажыра госуларствонун текши керектерин бүдүреринде, предприятиялердин, организациялардын ла учреждениялердин ижин башкарарында туружып јадылар.

Совет госуларствонун керектеринде эн ле эрчимдү турушкан улус — комсомолго бириккен төртөн миллионнон ажыра јиит уулдар ла кыстар.

Он миллионго шыдар ишмекчилер, колхозчылар ла служащийлер албатынын шинжүзинин группаларында иштеп, госуларствонун дисциплиназын бузаачыларды иле-јартына чыгарала, кату каруузына тургусканы ажыра пландарды ла јакылталарды бүдүрерине, иштин арбынын бийиктедерине, продукциянын чындыйын јарандыраарына јөмөлтө эдип турулар.

Одус миллионнон ажыра активисттер ишкүчиле јаткандардын биригүлеринде — үй улустын Советтеринде, нөкөрлик јаргыларда, дружиналарда ла өскө дө обществолордо ло комитеттерде туружып, эл-јонго тын тузалу иш бүдүрип јадылар.

Социализмди тözöp бүдүреринде совет улустын исторический једимдери, общественно-политический, социально-экономический ле культурный жүрүмде, кижинин политический јайымдарын ла праволорын јеткилдееринде Совет јан капитализмнен чик јок артык болгонын керелейт.

Бистин государство улуска политический јайымдар јеткилдейле, элбек социально-экономический праволор — иштенер, амыранар, үренер, јуртап јадар квартиралу болор, сукадыгын корыыр, карыза материальный јеткилделер, культуранын једимдерин тузаланар праволор берген.

Улуска берилген праволорды кажы ла кижиге толо тузалангадый айалганы бисте государство јеткилдеп, ого көп акча-јөөжө чыгымдап јат. 1985 јылда государство совет улустын јадын-јүрүмин јарандыраарына, оларды социальный јеткилдеерине 57 миллиард салковой акча чыгымдаган. Ол тоо ороонды корулаарына чыгымдаган акчадан үч јарым каттап көп.

Эмезе иштенер правоны алалы. Кажы ла кижиге иштенер право јайым кижинин јангыс ла экономический эмес, је анайда ок политический јайымы болуп јат. СССР-де бу право Конституцияда закон эдип бичилеле, албатынын хозяйствозын план аайынча өскүргени ажыра јеткилделип јат. Бисте «иш јок» деген сөс јоголголы удаган. Иштин калганчы биржазы керек јок боло берерде, 1930 јылда јабылган.

Социализмнин јаан једимдеринин бирүзи — бистин ороондо јуртаган ончо нациялар ла ук албатылар — оокторы да, јаандары да тен праволорлу болгоны. Озогы өйдө бойында бичиги јок болгон көп албатылар, ол тоодо алтайлар, эмди бойында бичиктү. Балдар төрөл тилине үренгилейт. Бистин областьта јирмеден ажыра писательдердин бичиктерин издательство алтай тилге кепке базып чыгарат. «Алтайдын чолмоны» газет чыгат. Областын радиоберилтези алтай ла орус тилге өдөт. Алтай драматургтардын пьесаларын драманын областной театры алтай ла орус тилге тургузат. Алтай тилди ле литератураны шиндейтен научный институтта көп алтай ученылар иштеп јат.

Совет Союз, социалистический государстволор телекейде кижинин јайымдарын ла праволорын јеткилдеери јанынан

јаан иш өткүрини турулар. Олор бу суракты бастыра госу-
дстволор ООН-нын Уставынын амадулары ла ээжилери
аайынча өмөлөжөри учун тартыжып жадылар. Шак ла Совет
Союзтын шүүлтези ле экинчи телекейлик жууда немецкий
фашизмди ле япон милитаризмди жуулап оодо соккон кий-
нинде ООН кижининг праволорынын бастыратекши деклара-
циязын жарлаган.

Праволордын бастыратекши декларациязы кандый боло-
тонына социализм бойынын салтарын база јетирген. Декла-
рацияда жарлалган праволорды бастыра албатылар јарат-
кан, эмди олор телекейлик колбуларда элбеде тузаланылат.

Совет Союз кижининг праволоры јанынан бастыра јаан
учурлу јөптөжүлерде турушкан. Олордын көбизининг, ол тоо-
до колониялар болгон албатыларга ла ороондорго јайым бе-
реле, олорго бойынын национальный государствозын төзөөр
право јеткилдеери керегинде Декларациянын проегин тур-
густы.

Хельсинкиде текши Европанын жуунынын резолюциязын-
да (Заключительный актта) айдылган бастыра он ээжини
бистинг ороон бойынын Конституциязына закон эдип бичиген.

Кижининг праволоры керегинде сурак — эки система-
нын — социализмнин ле капитализмнин ортодо историче-
ский маргааннын төс сурактарынын бирүзи.

Совет кижиде бүгүн бар праволорды толо јеткилдеерге
биске база көп өй керек болды. Обществонинг материальный
ла духовный арга-чыдалы өскөни ле кожо совет кижининг
праволоры элбеп келди. Бүгүн де, тын өзүмдү социализмнин
де айалгазында бу иш божоды, кижининг праволоры толо
јеткилделди деп бис айтпай жадыс. Бүгүн, КПСС-тин Програм-
мазынын жаңы редакциязын бастыра ороондо шүүжип тур-
ган өйдө, совет кижининг праволорын ла јайымдарын юри-
дический ле материальный јеткилдеерин тыгыдарына јаан
ајару эдилет.

Бүгүнгү де күнге јетире кижининг праволорын ла јайым-
дарын јеткилдеери јанынан Совет Союзтын, социализмнин
ороондорынын једимдери бастыра телекейге јозок болуп туру.

Капитал бийлеген телекейде кижининг праволоры јаны-
нан айалга чек өскө. Капитализм өзүп келген история ишкү-
чиле јаткандарды кулданган, бүткүл албатыларды тоноп, кү-
чин јиген, олјолоп жуулаган, кижининг, албатылардын пра-
волорын ла јайымдарын јоголтып, базынган јол.

Капиталдын ороондорында азыйдагы ла бойынча ондор
миллион тоолу улуста кандый да право јок, олор түрениде

шыралап жүрүлөр. Капитализм кижинин жүрүмүндө эң керектүү правоны — иштенер правоны айрып алат. Бүгүнкү күндө күнбадышта промышленнозы тың өскөн, эң бай дегедий капиталистический госуларстволордо «кереги жок» улустын тоозы одус миллионго жетти. Олорды капиталисттер керек жок дейле, ижинен чыгара сүрүп салгандар. США-да башкаруу жарлаган тоолордо 33 миллион кижиде жокту, 3,5 миллион кижиде журтап жадар квартиразы жок деп көргүзилген. «Текши рынокко» бириккен ороондордо — Англияда, Францияда, ФРГ-де, Италияда ла өскөлөрүндө де иш жок улустын тоозы 15 миллионго шыдарлашты.

Италиянын төс городында — Римде иш жок улустын тоозы 200 мунды ашкан. Олордын көп нургуны — жашөскүрим. Италиянын түштүктеги провинцияларында ишжоктордын тоозы анчада ла көп. Жаңыс ла Апулия провинцияда «керек жок» улустын тоозы 300 мунды ашкан. Олордын көп нургуны 25 жашка жеткелек жииттер.

Францияда башкаруу жарлаган тоолор аайынча болзо, 2 миллион 400 мунг кижиде иш жок. Профсоюзтар 3 миллион кижиде иш жок деп чотогылайт.

Буржуазиянын пропагандазы капитал бийлеген ороондордо миллиондор тоолу улус иштенер ле өскө дө праволорын тузалангадый аргалар жок бололо, олор шыралап жүргенин, өскө дө түбектерди телекейдин эл-жонынын ажарузынан жажырарга болуп, социализмнин ороондорында кижинин праволоры бузулып турганы, жайымдар жоголгоны керегинде орды жок немелер табып, кыйгырыжып турулар.

Бириктирген Штаттарда, Күнбадыш Европадагы өскө дө капиталистический ороондордо «башка шүүлтөлү», «башкаруунун политиказына жарабас шүүлтөлү» улусты истеери тынды. ФРГ-де коммунист болгоны учун госуларствонун учреждениелеринде ишке албай жат. Марбург городто компартиядан парламентке депутат эдип тудулган, бойы почтанын служащийи болгон Бастионды улуска иштенер право берзин деп некегени учун иштең чыгаргандар.

США-да индей калыктын праволоры учун тартышкан Пелтиер он жыл түрмеде отуруп жат. Америкада, Англияда ла күнбадышта өскө дө капиталистический ороондордо жууны болдыртпазы учун — демонстрацияларга ла митингке жуулган улусты тоскуруп, арестовать эделе, түрмелеп жадылар. Профсоюзтардын забастовка өткүрер праволорын жоголткылайт.

Прогрессивный общественный ишчилерди истеп түрмелеп, туйказынан өлтүрүп турулар. Анайда бир өйдө Америкада

негрлердин праволоры учун тартышкан жарлу общественный ишчини Лютер Кингти ФБР-дин жакарузыла туйка өлтүрүп салгандар. Калганчы жылдарда колониализмнен жайымданала, жаңы өзүп баштаган иит государстволордо албатылардын жайымын жоголторына ууландыра империалист государстволор өткүрүп турган терроризм анчада ла жаан жеткерлү боло берди. Американын империализми, күнбадыш Европада кезик империалист-государстволор алдынан башкарылган ороондордын ичбойындагы керектерине кирижип, расизмге, сионизмге ле реакционный диктатуралу башкаруларга жөм-өлтө эдип тургандары кижинин праволорынын ООН-нын Генеральный Ассамблеязы жараткан Бастыратекши декларацияны, Европадагы государстволордын Хельсинкидеги жуунынын Заключительный Актта бичилген ээжилерди бузуп турулар.

Совет Союз, өскө дө социалистический государстволор кижинин праволорын жеткилдеери керегинде ООН жараткан бастыра эжилерди кыйа баспастан бүдүрүп жадылар.

Кажы ла албаты бойынын јеринде ээзи болотон, бойынын жүрүм-салымын бойы башкарап праволу. Бистин государство национальный камаан јок болоры учун, бойынын жайымы учун тартыжып турган албатыларга жөмөлтө эдип болужып јат.

Совет государство жаңыс ла амыр-энчү айалгада кижинин эн жаан правозы — жүрүм жүрөп право жеткилделер аргалу деп шүүп туру. Империализм дезе кижинин бу правозын айрып аларга ядерный жуу-јепселдерди көптөдөт.

Ядерный жуу-јепселдер көптөгөн эмдиги өйдө амыр-энчү жүрүм жүрөп правоны жеткилдейтени, кижиликтин мынан арыгы жүрүмин корулап алатаны јер үстинде бастыра албатылардын баштапкы учурлу задачасы боло берди. СССР-дин ле США-нын башкараачылары 19—21 ноябрьда Женевада туштажып куучындажарда, өштөжип јамандажарын, жуу-јепселдерди көптөдөрин токтодоло, ядерный жуу-чактын жеткерин жоголторы јанынан куучындажып јөптөжөринде баштапкы алтам эдилди. Жуу-јепселдерди көптөдөрин токтодоры, ядерный жуу-јепселдерди астадып жоголторы, космоско жуу-јепселдер чыгарбайтаны јанынан Совет Союз эткен шүүлтелерди телекейдин албатылары јарадып турулар.

Н. ТОДОШЕВ

США-НЫҢ ЈУУЧЫЛ ДОКТРИНАЗЫНЫҢ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ УЧУРЫ

(Баштапкы куучын)

Рейган башкаруда отурган баштапкы өйдө (1980 — 1984 јј.) телекейде ле јер үстинин кезик талаларында военно-политический айалга коомойтып баштаган, Бириктирген Штаттарда ла НАТО-до јуу-јепселдерди эдери көптөгөн, ядерный јуу-јепселдерди астадары јанынан өдүп турган эрмек-куучындар токтой берген, Американын политиказында каршулу кылыктар тыңыган. «Вашингтондо ийде-күчке иже-нип турганын јажырбай турулар. Олор өскө ороондорды јуулажар ийделе акалайла, телекейди Америкага бактырып аларга амадаганын» «Правда» газеттин корреспондентиле куучындажарда КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы нөкөр М. С. Горбачев темдектеген.

Совет Союзка удурлаштыра «көнү тартыжатаны» ла коммунизмге удурлаштыра «крестовый поход» јарлаары керегинде Рейганнын администрациязы 1981 јылда тургускан стратегия аайынча Бириктирген Штаттар, олордын НАТО аайынча најылары ла Япония Совет Союзтын телекейде тоомјызын јоголторына, јаңы өзөөчи јиит госуларстволордо прогрессивный ла демократический башкаруларды антарарына, јуулажар ийделе акалайла, «ийде-күчке јөмөнип» өткүретен политиказын јеткилдеерге бойынын јуулажар ийдезин тыңыдатан политический, идеологический, экономический ле военный иштер өткүрип баштадылар.

Рейган экинчи катап президент болгон өй амыр-энчүге, ядерный јуу-јепселдерди астадып јоголторына, ол јанынан Совет Союзла јарамыкту јөптөжү эдерине президент бойы ла онын эн јуук болушчылары кычырып тургандарыла башталды.

Анайда олор айдып турулар. Эдип турган керектери кандый?

Президент ле онын администрациязынын члендери — Буш, Шульц, Кейси, Уайнбергер ле өскөлөри де айдып турганда-рыла болзо, Бириктирген Штаттардын политиказына бу өдүп јаткан јүсјылдыктын учына јетире алдындагызынан кату, јаңы ууламјы берип јадылар. Ол политика орооннын тышјанындагы политический ижинде олјочыл амадуларды тыңы-

дарына, США Совет Союзты жуулажар ийделе бастыра керектерде артыктаарын жеткилдеерине ууланган.

Сегизенинчи жылдарда США жуулажар ийдезин жагыдан тыгыдып баштаган. Рейганнын администрациязы башкаруда турган баштапкы төрт жылда жуулажар амадуларга конгресте 906,7 миллиард доллар жөптөдип алган. Эмди келер төрт жылга ол чыгымдарды 53 процентке көптөдөлө, 1,4 триллион долларга жетирерге турулар.

Ороонун тышжанындагы ла военный политикасында США-нын башкарузынын андый жакаруларыла кожо ороонун военный доктриназын бу өдүп жаткан жүсжылдыктын учына жетире Американын империализминин жылбилерине жарагадый эдип жагыртарын керексиди.

Кажы ла государствонын военный доктринасында социально-политический ле военно-технический учур бар. Олор бойбойыла колбулу.

США-нын военный доктриназынын социально-политический учуры жаантайын реакционный, антидемократический, ууламжылу болуп жат. США-нын жуулажар ийдези тыгыганыла кожо военный доктринанын социализмнин телекейлик системазыла удурлашкан каршулу ууламжызы тыгып жат. Американын империализми телекейди бийлеп алала, өскө ороондорды экономический базынарына жөмөлтө эдет.

Доктринанын военно-технический учуры ороонун жуулажар ийдезин тыгыдарына, черүни технический жагырта жепсеерине, жуулажарына белетенерине ууланган.

США-нын жуулажар ийдези жаантайын, өзүп турганыла кожо алдында тургузылган жуучыл-политический ээжилер, жуулажатан стратегия жагыртылып, олжочылы тыгып турат. 50-чи жылдарда США-нын военный доктринасында «тыгыда жуулайтан», 60-чы жылдарда — «ээлгир жуулажар», 70-чи жылдарда — «быжулап коркыдатан», 80-чи жылдарда — «удурлаштыра тартыжатан» стратегия болды.

Американын «удурлаштыра тартыжатан» деп адалган стратегиязынын төс ээжилери «1984—1988 жылдарда военный строительство жагынан жакаруларда» айдылган. Ол жакаруларды Пентагон белетеген.

Бу документ Бириктирген Штаттардын амадузы айдылганыла башталып жат. Анда кер-мар жуу башталза, США социализмнин общественно-политический системазын жоголторына белен болор учурлу деп айдылган. Ас-мас эмес, «бастыра системаны жоголтотон». Мында ок элден озо ядерный жуу-жепселдер тузаланар пландар тургузары айдылган. «Жака-

рулар» Американын генералдары элден озо ядерный јуу баштаарга јазанып тургандарын керелейт.

Келер бешјылдыкта США-нын черүзин социализмди јуулажар ийделе артыктайтан амадула тыңыдар задача тургузылган. 136. страницалу документтин тös шүүлтези — башта латан ядерный јууда США јенип чыгар эдип белетенер. Мында озор ядерный јуу-јепселле озолоп согулта эдери айдылып јат.

Бу пландар кандый јаан јеткерлүзи кажы ла кижиге јарт. Је Ак турада отурган политический ишчилер ле Пентагоннын генералдары көп керектерди ајаруга албай тургандары билдирет.

Баштапкызында, США-нын баштаган јеткерлү керектеринин бирүзи де каруу јокко артпас. Экинчизинде, бастыра континенттерде көп миллион тоолу улус бистин планетаны ээн јер эдетен пландарды јаратпай турганы там ла тыңый бергенин ајаруга албаска јарабас.

Андый да болзо, бүгүңги күнде Бириктирген Штаттар науканын јап-јаңы једимдерин, ол тоодо космический техникада једимдерин тузаланып, јуу-јепселдерди көптөдөрин Американын историзында мынаг озо качан да болбогон бийик кеминде көптөдип турулар. Ол бу јүсјылдыктын учына јетире Американын черүлерин јуулажар јаңы техникала јепсеер, јуулажар техниканы космостын телкемине чыгарар план тургузып алгандар. Ядерный ла тегин јуу-јепселдердин јаңы системаларын јазап баштадылар. Јуулажар техниканы эдеринде јаңы технология тузаланылат, черүни төзөөри ле башкарары, связь, разведка, шиндейтен радиоэлектроника жаңыртылып јат. Анайда озор 90-чы јылдарда США-нын черүзин ядерный ла тегин јууга, узак ла кыска өйгө өдөр, бир јерде ле бастыра телекейде өдөр јууга белетеп аларга амадап турулар.

Пентагоннын специалисттери оныла колбой черүни тузаланында башкарунын тышјанындагы ла ичбойындагы политиказынын олјочыл политический јакаруларын ајаруга алатан јаңы ээжилер табатан «научный иш» өткүрип баштадылар. Олордын алдына США-нын телекейде учурын бийиктедетен ле национальный јилбилерин јеткилдейтен амадузына једип аларга јуу-јепселдерди токтоду јок көптөдөрине ууланган милитаристский политиказына «научный төзөлгө» берер задача тургузылган.

Рейганнын администрациязында бийик јамыда турган улустын айдыжыла, Американын газеттеринде бичип турган-

дарыла болзо, 90-чы жылдарда США «тирү артарын јеткилдеер» эмезе «јеткер јок болорын јеткилдеер» ээжи јарамыкту болор. Бу ээжилер эмди бар «коркыдатан» эмезе «токтодып туратан» ээжилерди солыыр. Чокымдап айтса, озор ракета-лардан коруланар быжу система тӱзӱп алала, Совет Союзты космостон озолоп јуулаарга белетенип јадылар. Анайда Күнбадышка јарамыкту айалгаларда «тирү артарын јеткилдеер» ээжини јүрүмде бүдүрип турулар.

Табару эдер стратегический ийделерле, анайда оқ текши тузаланар јуу-јепселдерле «кӱнү удурлажатан» стратегияга озор кандый учур берип јадылар.

Баштапкызында, «кӱнү удурлажатан» стратегиянын политический учуры эдип, коммунизмге удурлаштыра «крестовый походты» алып јадылар. Оныла кожо Бириктирген Штаттардын тышјанындагы политиказын ӱткүрерде каршулу иштерди тыгыдарын темдектегилейт. Рейганнын администрациясында кезик улус США-нын политикасында тышполитический амадуларга једип аларга «јуулажар ийдени» бир эмештен» тузаланып турганынан «тыгыда» тузаланарына кӱчӱр керек деп шүӱп турулар.

Экинчизинде, «ӱмӱлӱжӱр» ээжини Бириктирген Штаттар бийлеп турган айалгада «стратегический ӱмӱлӱжӱр» ээжиле солыырга тургандары билдирет. Анайда айтканын јартаза, ол — Совет Союзка, демократияга удурлаштыра јер үстинин башка-башка талаларында США баштап турган јуучыл-политический биригүлер ле союзтар тӱзӱйтӱни. Темдектезе, бүгүнгү кӱнде андый союз — Түндүкатлантический биригү болуп јат. Анда бастыра керектерди Бириктирген Штаттар башкарып туру — НАТО-нын Европадагы черүлеринин баш командующийи Американын генералы Роджерс.

Совет Союзтын кӱнчыгыштагы грандарынын јанында НАТО-го бүдүштеш јангы јуучыл-политический союз — Тымык тегиштеги биригү тӱзӱӱрин пландап алдылар. Вашингтоннын стратегтеринин шүӱлтезиле болзо, ого США, Япония, Канада, Түштүк Корея, АСЕАН-нын ла АНЗЮС-тын ороондоры кирер учурлу.

США ла Япония баштап Тымык тегиште турган госулардын саду-экономический биригүзин тӱзӱйлӱ, сонгында телекейдин бу талазында Совет Союзтын салтарына удурлаштыра турган јуучыл-политический союз эдип кубултып аларын пландап турулар.

Түштүкте ле Тӱс Азияда Рейганнын администрациязы Персид булундагы араб госулардын бу јуукта тӱзӱл-

гөн Соведине јаан ајару эдип турулар. Оны Вашингтон база бойынанг камаанду јуучыл-политический биригү эдип аларга амадайт.

Вашингтон бу Советке кирип турган ороондордын черүлерин јуулажар техникала, мылтыкла јепсеп туру, јерлеринде Американын черүлерининг турлуларын төзөөргө белетенет.

Төс Америкада США Кубага, Никарагуага, бу јердеги национально-патриотический ийделерге удурлаштыра Латин Американын ороондорынын США баштаган јуучыл-политический биригүзин төзөөрин пландаган.

Анайдарда, «Бириктирген Штаттар башкарганы ажыра стратегический өмөлөжөр» дегени Күнчыгышта ла Түштүкте жаңы јуучыл-политический биригүлөр төзөйтөни болуп јат. Соңында оларды НАТО-ло колбоштырала, Совет Союзка, социалистический государстволорго ло прогрессивный башкаруларлу ороондорго удурлашкан империалист ийделердин телекейде бирлик биригүзи эдип аларга амадап јадылар.

Учинчизинде, «куучындажып јөптөжөр» дегенин эмди «ийде-күчке јөмөжип куучындажар» деген шүүлтеле солыыр керек деп, США-нын государственный качызы Шульц 1985 јылда январь айда орооннын келер өйдөги тышјанындагы политиказы керегинде куучынында айткан. Ийде-күчке јөмөнөтөни Американын дипломатиязында јаантайын тузаланган эп-сүме. Мында жаңы неме јок. Эмди оны кыйалта јок керектү эдип аларга турулар. Оныла колбой президент Рейган бойы, анайда ок онын администрациязынын члендери ядерный јуу-јепселдерди астадары јанынан Совет Союзла куучындажарда Американын аргаларын тыгыдарга США бойынын табару эдетен стратегический јуу-јепселдерин јарандырар ла көптөдөр программаларын тыгыда бүдүрер учурлу, ол тушта «ийде-күчке јөмөний» куучындажар арга болор дежет. Андый политиканы орооннын закондор јөптөөр органдары — конгресс ле сенат јараткан.

«Ийде-күчке јөмөнип куучындажар ээжини США бойынын најыларыла колбуларында база тузаланып јат. Темдектезе, Бельгиянын башкарузы бойынын јерине Американын канатту ракеталарын тургузарга јөп бербей турарда, Вашингтон Брюссельди коркыдып ийерде, учы-учында Бельгиянын башкарузы јалтанып, јөпсинерге келишти.

Ол ок ээжини Бириктирген Штаттар АНЗЮС биригү аайынча бойынын најызы — Жаңы Зеландияла колбуларда тузаланды. Је бу орооннын башкарузын анайда колго тудуп болбоды. Жаңы Зеландиянын башкарузы Американын ядер-

ный јуу-јепселдерлү јуучыл керептери Јаңы Зеландиядагы турлуларга качан да кирбезин деп јарлаган. Ого каруу эдип, Рейганның администрациязы Јаңы Зеландияга политический, экономический ле военный болушты аstatты.

Бириктирген Штаттардын тышјанындагы политиказы јаңы ээжилер, ийде-күч тузаланары аайынча тургузылган. Ол ээжи аайынча бу јүсјылдыктын учына јетире јуулажар ийделерди токтоду јоктон тыгыдып ла јарандырып барары темдектелген. Ол керегинде экинчи куучында айдарыс.

Ф. МАРАЧЕВ,

КПСС-тин обкомынын лекторы

БИРИКТИРГЕН ШТАТТАРДЫҢ ЈЕТИРУ ЭДЕР АГЕНТСТВОЗЫ (ЮСИА)

ЮСИА — США-да Совет Союзка, социализмнинг ороондо-рына, бойында алдынан политический ууламјылу өскө дө государстволорго удурлаштыра каршулу идеологический ле-психологический иш өткүрерин пландап, башкарып ла уула-дырып турган организация. Агентство телекейдин 126 ороо-нында бойынын 206 бөлүктөрлү.

ЮСИА-ны 1953 жылда август айда аңылу Закон аайынча ол тушта США-нын государственнй качызы Джон Фостер Даллес төзөгөн. Онон озо 1950 жылда республиканецтердин партиязынын башчыларынын бирүзи болгон Д. Ф. Даллес бойынын «Јуу ла амыр-энчү» деп кннгезинде США-да тышја-нында пропаганда өткүретен көп акчалу, тын организация керектү деп айдып туратан. «Бис бүгүнгги күнге јетире бом-баларла, самолетторло, пушкаларла јуулажарга белетенип, көп миллиард доллар акча чыгымдадыс. Је идеяларда јуула-жып тартыжарына бис сүреен ас чыгымдап турган учун, көп јылыйтп, јендиртип турус. Оны кандый да тын јуулажар ийделе орныктырып болбос» деп бичиген. (ЮСИА төзөлөрдө онын чыгымдары јылына 81,2 млн. доллар болгон болзо, 1985 жылда 711,4 млн. долларга јетти).

Бу организация төзөлөрдө онын уставынын параграфта-рынын бирүзинде — «ЮСИА-нын эдетен ижи керегинде угу-зуда» технический средстволордын болужыла США-нын ама-дулары ла политиказы албатылар јайымга, ичкери өзөрине ле амыр-энчүге күүнзегенине јөмөлтө эдерине ууланганын өскө государстволордын албатыларына јартап айдып берете-ни деп айдылган.

Онын кийниндеги јылдарда ЮСИА эдип турган керектер-ди шиндеп көрзө, онын уставында телекейдин башка-башка талаларында агентство «аңылу» иш өткүретени керегинде айдылган јажытту параграфтар бар болгоны билдирет.

ЮСИА јирме беш јылдын туркунына јетирүлер эдеечи организация болуп адалып јүреле, 1977 жылда «Телекейлик колбулардын управлениези» эдип өскөртө адалды. Ого куль-турада ла үредүде колбулар эдер бөлүк кожулган. Агентство-

го кирип турган «Американын үни» радиостанциянын ижин база чокумдадылар.

1982 жылда президент Рейган организацияны азыйдагы адыла адайтаны керегинде законго кол салган. Ненин учун дезе «Телекейлик колбулардын управлениезин» (УМС-ты) Американын бойында да, гран да ары жанында ЦРУ-ла булгап жадылар дешкен.

Керектин учуры организацияларды булгап турганында эмес, ЮСИА ла ЦРУ өмөлөжип кожо иштейтенинде. Президент бу эки организация кожо иштеери керектү деп шүүген. ЮСИА-нын пропагандистский ижи ЦРУ-нын кайу өткүрер каршулу ижине жөмөлтө эдер учурлу деп шүүгендер.

Ого үзеери ЮСИА Национальный жеткер жок болорын жеткилдеер Советле, национальный жеткер жок болорынын агентствозыла, стратегический пландаштын жүзүн-жүүр органдарыла колбулу. Качан США-нын администрациязы кандый бир политический жөп чыгарганда бу организациялар онын керектүзин, жаан учурлузын пропагандировать эдер элбек иш өткүргилейт. Темдек эдип, оlorдын «СССР-де кижинин праволоры жанынан» узак өйгө өткүрер каршулу ижин алалы. Бу ла өскө дө керектерде ЮСИА Совет Союзка удурлаштыра өткүрип турган психологический жууда баштаачы жерде туруп жат. «Совет Союзка удурлашкан тартыжуны күүн-кайрал жок өткүрер керек, ненин учун дезе бис духовный керектерде жуулажып жадыс» деп, ЮСИА-нын директоры Чарльз Уик айтты. (Рейганды президентке тудар ишке көп миллион доллар акча береле, Чарльз Уик бу организациянын башчызы боло берген).

Психологический жуунын төс ведомствозынын алдына узак өйдин туркунына бүдүретен эки задача тургузылган. Баштапкызы — шак ла США амыр-энчүни жеткилдеп турганы керегинде бастыра телекейге чылазыны жоктон жарлап туратаны. Экинчизи — СССР күнбадышты, США-ны жуулайтан жеткер там ла тыгып турганы керегинде жаантайын жер үстинин албатыларына төгүн шүүлтелер таркадып, СССР-ге удурлажа тартыжарына «бастыра аргаларла» кычырып турары.

ЮСИА-нын аппаратады элбек. Оны тударына келер өйдө 850—885 миллион доллар акча сурап турулар. Агентство он бөлүктү. Оlorдын ортодо жаан учурлузы — программалар тургузар, радиоберилтелерди башкаратан, культуранын ла үредүнинг бөлүктери.

Үредү ле культура аайынча аппаратта иштеп турган улус культурный колбулар эдеечи бололо, өскө ороондордын же-

ринде идеологический каршулу керектер эдерин башкарып жадылар.

ЮСИА-нын радиопропагандазын «Американын үни» радиостанцияга үзеери Күнбадыш Берлинде иштеп турган РИАС радиостанция өткүрип јат. «Американын үни» Совет Союзка, социализмнин өскө дө ороондорына удурлашкан каршулу пропаганда өткүрип турган болзо, РАИС јангыс ГДР-ге удурлаштыра социализмди јабарлаган пропаганда өткүрип туру.

ЮСИА агентство кепке базып чыгарып турган продукциянын ортодо «США-нын горизонтторы» журналды (ичбойындагы ла тышјанындагы политика), «Экономика импект» журналды (экономика); «Куучындашканы» журналды (гран ары јанындагы интеллигенцияга учурлалган); ай сайын чыгаачы «Америка» журналды ла «Коммунизмнин сурактары» деп журналды анылап темдектеер керек. «Коммунизмнин сурактары» журналда СССР-ди, телекейде коммунистический ле шмекчи партияларды, марксизм-ленинизмнин үредүзин» јабарлаган материалдар чыгып јат.

ЮСИА-нын кино ле телепропагандазында антикоммунизм ле антисоветизм баштаачы јерде туруп јат. Темдек эдип, «Польша мынаг ары Польша болуп артсын» деп адалган фильмнин быјар-јаманын керек дезе, Күнбадышта темдектегилейт. «Эки күн Афганистанда јүргени» фильм-репортажта бандит-душмандардын «ат-нерелү тартыжузы» көргүзилди, «Сары јанмыр» фильмде социалистический Вьетнам Кампучияны «јуулап алганы» керегинде, «Өштү коштой» фильмде Москва өскө ороондордын керектерине киришип турганы керегинде орды јокко јабарлап айдылат.

ЮСИА-да, өскө дө пропагандистский организацияда чилеп ок, Агентствонын ижи канча кире једимдү болуп турганын шиндейтен орган бар. Је бу орган Агентствонын ижи једимдү болуп турганын шиндеп болбой туру деп, күнбадышта айдыжат. Шиндеер арга да јок. Ненин учун дезе, ЮСИА Вашингтоннын администрациязынын, ЦРУ-нын јакарузыла СССР-ге, социализмнин өскө дө ороондорына удурлаштыра психологический јуунын озор тургускан программа аайынча иштеп јат.

Д. СОРТЫЯКОВ,

КПСС-тин обкомынын лекторы

БАЖАЛЫКТАР

КПСС-тин XXVII съездине уткый	3
Бистин жүрүмистин ууламжызы	11
Марксизм-ленинизмнин теориясын үренетен төс эп-сүмө	17
Кижинин праволоры учун	21
США-нын жуучыл доктриназынын социально-политический учуры	27
Бириктирген Штаттардын жетирү эдер агентствозы	33

СОДЕРЖАНИЕ

Навстречу XXVII съезду КПСС	3
Ориентир в нашей жизни	11
Политическое самообразование — основной метод изучения марксистско-ленинской теории	17
За права человека	21
Военная доктрина США	27
Информационное Агентство Соединенных Штатов (ЮСИА)	33

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 20.01.86. АН 14038. Формат 60X84 1/16.
Усл. п. л. 2,09 Уч-изд. л. 1,85. Тираж 470. Заказ 53.
Цена 4 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, 659 700. г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36.
Горно-Алтайская типография. пр. Коммунистический, 27.

4 акча